

Нова Україна
інститут стратегічних досліджень

Український конфлікт і майбутнє світової та європейської безпеки

Авторський колектив:

Андрій Єрмолаєв, Святослав Денисенко,

Оксана Маркєєва, Леонід Поляков

Київ 2015

Зміст

I. ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ГЛОБАЛЬНОЇ КРИЗИ: ПРОБЛЕМА «СЛАБКИХ ЛАНОК»	3
I.1. ЗМІНА ЛОГІКИ ГЛОБАЛЬНОГО «ПЕРЕХОДУ»: ВІД КОЛЕКТИВНИХ АНТИКРИЗОВИХ СТРАТЕГІЙ ДО ДЕРЖАВНОГО ЕГОЇЗМУ.....	4
I.2. УКРАЇНСЬКИЙ КОНФЛІКТ ТА КРИЗА ПРОЕКТУ «ВЕЛИКОЇ ЄВРОПИ»	6
I.3. БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР ГЛОБАЛЬНОЇ КРИЗИ: ЧИННИКИ ТА ПРОЯВИ	10
II. УКРАЇНСЬКИЙ КОНФЛІКТ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ КРИЗИ	11
II.1 «МАЙДАН» ТА ПРИЧИНИ КОНФЛІКТУ	11
II.2 РОСІЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ ЯК СТОРОНА КОНФЛІКТУ ТА «ENFANT TERRIBLE» ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	13
II.3 «УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	18
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ:.....	20
ДОДАТОК 1.....	23
«МИРНИЙ ПЛАН: ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ».....	23
ДОДАТОК 2.....	27
ПОСТ-КОНФЛІКТНА ПЕРСПЕКТИВА.....	27
ДОДАТОК 3.....	29
ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО РЕФОРМУВАННЯ ОБСЄ	29

I. Інтенсифікація глобальної кризи: проблема «слабких ланок»

З початком економічної кризи світ вступив в період динамічних трансформацій, що проявляються зараз практично у всіх вимірах життя сучасної цивілізації. Прискорюються трансформаційні процеси у глобальній економіці, в системі міжнародного розподілу праці, міжнародній валютно-фінансовій системі, виникають передумови для переходу на нові моделі та уклади економічного зростання. Загострюється геополітична конкуренція між провідними світовими державами та групами держав, що претендують на провідні позиції при організації системи міжнародних відносин посткризового світу. Водночас, закладаються підвалини масштабних геокультурних змін. Народжується світ Нового Модерну – світ, обличчя та структура якого ще не визначені, а його народження відбувається не менш складно й суперечливо, як і знайомий нам світ Пізнього Модерну та Постмодерну «довгого 20 століття».

За оцінками багатьох аналітиків, зокрема й З. Бжезінського, на початку 21 століття світ увійшов у зону турбулентності, коли нестабільність та хаос лише посилюватимуться. Значні території потерпають від воєнних конфліктів, масових безладів, стихійних лих, посилюються техногенні ризики. Загострюються релігійні, світоглядні, етнічні, расові суперечності на фоні зростання потужності дії чинників, що їх посилюють. Таким чинником є зростання напруги між «бідними та багатими», як у внутрішньому вимірі кожного суспільства, так і в міждержавному, міжрегіональному вимірі. В умовах інформаційної уніфікації, поряд з нарощуванням можливостей освіти, стимулюється занепад локальних культур, загострюються проблеми ідентичності та самобутності спільнот. А в умовах глобалізованого «суспільства споживання» ці проблеми стають своєрідними «революційними чинниками» - боротьба за справедливість набуває характеру «культурно-споживацьких» бунтів та революцій з консервативними гаслами збереження самобутності, справедливого розподілу ресурсів та забезпечення рівності доступу до природних та соціальних благ і стандартів життя.

«Накопичення багатств перестало бути пов'язаним із вирішенням основних проблем людства. Це свідчить про вичерпаність традиційного механізму розвитку людства і необхідності зміни його парадигми» - висловився Кофі Аннан на «Саміті тисячоліття».

В цих процесах українська криза набуває особливого значення, і як окремий акт глобального переходу, і як драма незалежної держави, змушеної виживати та робити свій вибір в умовах «конфліктної трансформації» світу.

I.1. Зміна логіки глобального «переходу»: від колективних антикризових стратегій до державного егоїзму

Вже через рік після початку проблем на фінансових ринках (орієнтовно з середини 2008) стало зрозуміло, що це не проста «флуктуація» біржових індикаторів. Світова фінансово-економічна система швидко поринула в масштабну кризу, наслідки якої торкнулись всіх без виключення країн, вбудованих у глобальний розподіл праці.

У той момент більшість політиків та експертів бачили подолання кризи у логіці «керованого переходу» до більш збалансованої моделі світоустрою. При цьому пропонувались різні бачення такої організації: в діапазоні від поліцентричної системи світоустрою (лідери країн, що розвиваються) до нової біполярної «Кімерики» - китайсько-американської осі (З.Бжезинського) та навіть у формулі світового економічного уряду на базі G-20 (Г.Браун) .

В рамках логіки керованої трансформації замислювалась реформа СОТ і МВФ, що мали на меті розширення представленості інтересів країн що розвиваються. Передбачалось інституційне укріплення та посилення можливостей G-20 у прийнятті узгоджених антикризових рішень. Пожвавилось обговорення глобального переходу на модель сталого економічного зростання та досягнення цілей тисячоліття, напрацьованих під егідою ООН. Розпочались дискусії щодо трансформації системи міжнародних фінансів. Були зроблені практичні кроки щодо вирішення проблеми «офшорних гаваней» та встановлення контролю над рухом капіталу.

Симптоматично, що на цей часовий відрізок припадає і активізація дискусій щодо перебудови системи безпеки у світі та Європі зокрема. Ведуться продуктивні консультації на рахунок підвищення ефективності роботи ООН: розширення повноважень Генеральної Асамблеї, зміни кількісного складу та повноважень Ради Безпеки. Обговорюється реформа ОБСЄ, в тому числі в рамках «процесу Корфу». У відносинах між ключовими гравцями лунають гучні заяви про «перезавантаження», декларуються наміри рухатись у площині подальшої демілітаризації світу.

Відмінною особливістю логіки «керованого переходу» була наявність доброї волі та прагнення всіх учасників процесу до пошуку колективної, компромісної стратегії відповіді на виклики кризи. Як засвідчив подальший розвиток подій ідея «колективної відповіді» на кризу не знайшла практичної реалізації. Провідні держави швидко повернулись до пошуку «національних» антикризових

стратегій, які здебільшого не були обтяжені необхідністю узгодження власних кроків та інтересів з іншими.

Першими проявами реалізації цих «егоїстичних» стратегій стала конкурентна девальвація національних валют, що приводила до створення штучних переваг експортного сектору окремих національних економік. Згодом, у 2010 році, це явище дуже влучно охарактеризував тодішній міністр фінансів Бразилії Гвідо Монтега, назвавши це «валютними війнами».

Дуже скоро, поряд з «валютними» розпочинаються «ресурсні» та «торговельні» війни, в яких використовуються різні типи «інструментів»: від обмеження на експорт з країни стратегічної сировини до посилення нетарифних бар'єрів для доступу імпорту на внутрішній ринок.

Водночас, з початку 2010 року спостерігалось зростання глобального геополітичного напруження. В багатьох країнах «периферії» нездатність урядів вирішити економічні проблеми (зокрема на Близькому Сході, у країнах арабського Магрибу, Африки та Південно-східної Азії), породила масові заворушення на соціальному та релігійному тлі. В умовах зростання глобальної конкуренції втручання глобальних гравців та швидка інтернаціоналізація цих конфліктів не принесли їх врегулювання. Навпаки, спостерігається їх подальша ескалація, «розповзання» та поступове перетворення на зняття у глобальній грі між геополітичними центрами .

Водночас, гальмується процес реформ практично всіх міжнародних інститутів. Не дивлячись на прийняті рішення практично заблоковане реформування МВФ, дуже складно йде узгодження реформи СОТ. З порядку денного поступово сходять питання реформи ООН та Ради безпеки, у тупик заходять переговори щодо реформування ОБСЄ та контролю над озброєннями в Європі (ДЗЗСЄ).

Поряд з цим відбувається прискорене оформлення нових геополітичних та гео-економічних альянсів, що претендуватимуть на роль центрів зростання у пост кризовому світі. В цьому ряду - ініціативи США щодо формування Трансатлантичної та Транс-тихоокеанської спільнот, прискорене конструювання ЄАЕС з боку Росії, активність Китаю щодо розвитку АТЕС та ШОС, рішення країн-учасниць Ради співробітництва арабських держав перської затоки про посилення військово-політичного співробітництва.

Наприкінці 2014 - початку 2015 років тренд до загострення конкуренції та зростання геополітичного напруження лише посилюється. Суперечності між основними геополітичними гравцями зняти не вдалося. В економічній площині

поряд з локальними обмеженнями все ширше розповсюджується практика тотальних торговельних та фінансових «ембарго». У геополітичній площині постають загрози прямих збройних зіткнень між конкуруючими державами та блоками держав із дуже тривожною перспективою застосування сил ядерного стримування.

1.2. Український конфлікт та криза проекту «Великої Європи»

Розвиток ситуації в Європейському регіоні став проявом і, водночас, дзеркальним відображенням зміни логіки глобального «переходу». Мирна «колективна» Європа в логіці спільної відповідальності за вихід з кризи перетворилась на палаюче вогнище протистояння через зіткнення «егоїстичних» стратегій.

З початку 2000-х років все більшої популярності в Європі та пострадянському просторі набуває формула побудови «Великої Європи»: від Владивостока до Дубліна.

Форвардом реалізації цієї ідеї де-факто став Європейський Союз, який наполегливо просував цілу низку ініціатив різношвидкісної інтеграції та наближення. З 2003 року старт бере Європейська політика сусідства для Східної Європи (Україна, Білорусь, Молдова). У 2008 році Франція виступає із проектом Середземноморського Союзу, покликаного гармонізувати відносини країн ЄС з сусідами в цьому регіоні. Складовою руху до спільного простору на той час виглядав також розвиток взаємин між ЄС та Російською Федерацією. Навіть керівництво Росії під час президентства Дмитра Медведєва неодноразово підкреслювало цивілізаційну спорідненість ЄС та РФ.

За допомогою нарощування дипломатичних зусиль, впливу «м'якої сили», задля організації простору партнерства на континенті, ЄС прагнув перетворитись на дійсно незалежний центр розвитку. Формула Великої Європи давала шанс ЄС поступово закріпити за собою роль фінансового, технологічного, політичного лідера. Водночас, реалізація нової концепції регіональної безпеки відкривала можливості знизити ризики військового конфлікту в Європі і оптимізувати зобов'язання ЄС перед США.

Для РФ логіка зближення з ЄС давала шанс на прискорення модернізації економіки. Відкривалась можливість залучити необхідні ресурси та технології до програми освоєння Арктики, Східного Сибіру, у реалізацію космічних та енергетичних проектів. Так само важливим для Росії було остаточне оформлення

контур європейської безпеки. Це давало можливість сконцентруватись на викликах тероризму та релігійного екстремізму, які створюють істотну небезпеку для східних областей РФ, підривають її позиції на Кавказі та у Центральній Азії.

Такий підхід виглядав дуже привабливим не тільки для ЄС та РФ. Фактично на континенті знімалась проблема конкуренції у «буферних зонах» (Молдова, Україна, Грузія). Виникали перспективи врегулювання «заморожених конфліктів» (Придністров'я, Абхазія, Південна Осетія, Нагірний Карабах). Відкривались широкі перспективи для економічного співробітництва, безперешкодного руху ресурсів, капіталів та робочої сили по всьому континенту. Водночас, у «фронтирних» країнах, як то Україна, Молдова, Білорусь, знімались ризики внутрішнього напруження, внаслідок необхідності робити вибір між проектами інтеграції. Ці країни з «кордонних» перетворювались на «сполучні», що давало нові можливості для розвитку національних економік.

Велика Європа здавалась настільки привабливою ідеєю, що навіть конфлікт між РФ та Грузією у серпні 2008 року певний час сприймався, як прикрий інцидент, який має не уповільнювати, а прискорювати роботу над інтеграцією.

Політичним апогеєм плану Великої Європи можна вважати тристоронній (ФРН, Франція, РФ) саміт в Довілі 19.10.2010 на якому було узгоджено план дій, згідно з яким через 10-15 років між ЄС та РФ повинен виникнути єдиний економічний безвізовий простір із спільною системою безпеки.

В рамках реалізації ідеї Великої Європи підписання Угоди про Асоціацію з ЄС дійсно давало Україні конкурентні переваги в процесі континентальної інтеграції. Швидка адаптація до норм та технічних регламентів Європи, як найбільш передових, ставала стимулом до прискорення модернізації національної економіки, системи соціального забезпечення. З'являвся шанс укріпити національні позиції у регіональному розподілі праці, зберегти свої експортні ніші, а у перспективі і наростити обсяги виробництва. При цьому, Україна намагалась збалансувати західний вектор за рахунок створення ЗВТ з СНД та реалізації формули «3+1» у відносинах з РФ та країнами Євразійського Союзу, що прискорено народжувався.

Втім, в умовах загострення глобальної конкуренції така тактика України принесла протилежний результат.

Полишивши зусилля до узгодження позицій великі гравці обрали стратегію «політико-економічного домінування» та контролю над «зонами виключних

геополітичних інтересів». Напруження у відносинах між РФ та ЄС почало зростати. З середини 2011 року воно постійно проявлялось у торговельних конфліктах, взаємних політичних демаршах та культурно-ідеологічних провокаціях.

Європейський Союз все відчутніше почав схилитись до вибору євроатлантичного вектору розвитку та оформлення Трансатлантичної економічної зони зі США. Натомість Росія, особливо після кіпрської кризи, почала робити ставку на розвиток за рахунок мобілізації та етатизації економіки. При цьому, загрозу випадіння з європейського ринку керівництво РФ прагнуло компенсувати за рахунок прискореного виходу на ринки КНР та країн Південно-Східної Азії.

Так, досить швидко, ЄС та ЄАЕС з протагоністів — двох центрів єдиного інтеграційного процесу, перетворились на антагоністів, що борються за сфери впливу.

За нових обставин тактика України що полягала у балансуванні між Європою та Росією стала джерелом нових протиріч. З боку Європи такий український курс почав сприйматись, як подвійна гра, а з боку РФ - як остаточний вихід із «зони впливу».

Саміт у Вільнюсі, на якому Україна оголосила прохання про відтермінування підписання Угоди про Асоціацію став лише «точкою вибуху», приводом для ескалації ситуації в самій Україні, і у відносинах між центрами інтеграції на континенті.

З форварда континентальної інтеграції Україна перетворилась на «детонатор» континентальної кризи. Було «висмикнуто чеку» з заряду, який може остаточно поховати ідеї Великої Європи, мрії ЄС про суб'єктність та завершити майже 400-літній період вестернізації Росії.

Для того, щоб не втратити історичну перспективу ЄС та РФ доведеться швидко визначитися зі своїми пріоритетами. Адже з огляду на інтенсивність української кризи та запеклість протистояння ситуація на континенті може змінитись радикально і надовго.

Все більш ймовірним стає сценарій цивілізаційного розлому. У якому між ЄС та РФ походить нова лінія розмежування, що унеможливорює подальше співробітництво та кооперацію. ЄС буде змушений до прискореної інтеграції в «проект євроатлантики», який дуже активно лобіюють США. Або, відмовившись

від американського проекту, Європа залишиться у геополітичній самоті у вкрай невідповідній позиції: з економікою у затяжній рецесії та обмеженими ресурсами для розвитку, з проблемами релігійного екстремізму та зростаючою націоналістичною реакцією в країнах-членах, та військово-політичними загрозами з боку РФ, в якій остаточно переможуть сили, орієнтовані на здобуття геополітичного реваншу. Перспектива Європи зведеться до простого вибору: розчинення у атлантичному проекті, тиха стагнація та ймовірний розпад.

Водночас, в Росії розрив відносин із Європою призведе до розгортання фінансово-економічної кризи та подальшого науково-технологічного відставання. Етатизація та мобілізація економіки без активної присутності на зовнішніх ринках можуть лише відтермінувати кризу. Але не забезпечать довгостроковий усталений розвиток. Малоімовірно, що азійські ринки (технологій, капіталу та збуту) у коротко та середньостроковій перспективі зможуть повноцінно замінити РФ кооперацію з ЄС. Соціально-економічні здобутки останніх 10-ти років розвитку будуть втрачені. Посиляться проблеми ксенофобії, релігійної та етнічної нетерпимості, які у попередні роки компенсувались зростанням економіки та рівня життя. Водночас виникнуть ризики відцентрових тенденцій та колапсу держави вже у середньостроковій перспективі.

Незалежно від того, з якої сторони «цивілізаційного розлому» опиниться Україна, цей сценарій не принесе країні жодних переваг.

Обрана Україною роль «торговця геополітичних вигод» в цьому цивілізаційному протистоянні не дасть очікуваних окремими експертами та політиками переваг. Навпаки, це зробить Україну країною із високими ризиками інвестування, що обмежить реалізацію високотехнологічних проектів та прихід інвестицій в реальний сектор. Диспропорції у розвитку різних секторів національної економіки будуть поглиблюватись, прискорюватимуться деіндустріалізація, деградація системи соціального забезпечення та падіння рівня життя населення. Це, у свою чергу, призведе до розростання демографічних проблем, відтоку населення та зміни етнічного ландшафту країни. Ризики швидкої соціально-економічної деградації та втрати державності зростуть.

Другий сценарій — зупинка ескалації конфлікту та новий поштовх до інтеграції наразі має незначні шанси на реалізацію, які з кожним днем зменшуються. Втім, ще залишається шанс переведення ситуації у русло діалогу та відновлення руху у площині співробітництва, а не конфронтації. Це потребуватиме значних змін у

внутрішній політиці України та відновлення політичного діалогу між ЄС та РФ у просуванні проекту створення єдиного континентального простору.

При цьому, як бачиться, важливо не послідовно, а одночасно робити внутрішні перетворення в Україні та кроки до нормалізації у відносинах ЄС-РФ. Саме синхронність та взаємопов'язаність таких зусиль стане ключем до розв'язання української кризи. І в цій логіці першочергового значення набуває вироблення нових підходів до забезпечення колективної безпеки в регіоні.

1.3. Безпековий вимір глобальної кризи: чинники та прояви

Основна конструкція міжнародних інститутів з підтримання безпеки дісталась нинішньому світовому порядку у спадок від біполярного світу. Основним завданням їх діяльності у середині ХХ століття було запобігання новому глобальному збройному конфлікту, з чим ця система більш-менш вдало впоралась. Водночас, вже у 60-70-х роках минулого століття стало зрозуміло, що для врегулювання регіональних криз, навіть за участю наддержав, така конфігурація інститутів не пристосована.

Неготовність реагувати на численні виклики регіональних конфліктів та криз стали ще більш очевидними у пострадянський період. Основним призначенням безпекових інститутів доби «холодної війни» з середини 90-х та у нинішній час здебільшого став політичний супровід військових кампаній. Їх роль у попередженні та врегулюванні міжнародних конфліктів та криз істотно знижена, а в окремих випадках майже зведена до нуля.

Превентивна дипломатія, як метод розпізнавання та раннього попередження ескалації конфлікту здебільшого підміняється превентивним застосуванням сили. При цьому необхідність отримання міжнародно-правової легітимності для силових акцій нерідко ігнорується. Навіть масштабні воєнні дії часто відбуваються поза рамками міжнародних безпекових інститутів, або навіть без огляду на їх позицію. Найбільш показовими прикладами стали застосування збройних сил НАТО у Югославії (1999 рік), операція США в Іраку (2003), які відбулись без відповідного мандату ООН.

Здатність інститутів безпеки реагувати на виклики та приймати необхідні для стабілізації ситуації рішення часто блокуються на рівні Ради безпеки ООН. Широке використання права вето з боку постійних членів вводить РБ у стан політичного паралічу та перетворює на майданчик для виголошення пропагандистських заяв.

Це досить чітко демонструє тривалий конфлікт в Сирії та інтенсивне збройне протистояння в Україні. Політичні формули не спрацьовують, а легітимних механізмів колективного примусового завершення бойових дій не існує.

Навіть під егідою міжнародних безпекових інститутів силові акції часто не досягають своєї мети. Навпаки, часто призводять до довготривалої деградації. Як продемонструвало міжнародне втручання в Лівії, відсутність інструментів міжнародного пост-конфліктного врегулювання веде до відтворення конфлікту та його ескалації.

На тлі зниження ефективності та впливовості глобальних інститутів безпеки загострюється *проблема мілітаризації світу*. Зокрема, все більш очевидними є ознаки початку нової «гонки озброєнь», в тому числі у її найбільш небезпечному ядерному компоненті.

Нинішня система міжнародної безпеки майже не здатна реагувати на кризи, ініціаторами яких виступають терористичні, екстремістські та фундаменталістські рухи. Допомога країнам у боротьбі із тероризмом та екстремізмом здебільшого відбувається у двосторонніх, або блокових форматах.

Недостатніми та обмеженими бачаться можливості міжнародної системи забезпечення безпеки у реагуванні на виклики економічній, інформаційній, ресурсній та гуманітарній безпеці окремих країн. Це істотно скорочує потенціал міжнародних інститутів у врегулюванні «гібридних» конфліктів та попередженні їх переростання у відкриту фазу.

В умовах розгортання чергової хвилі глобальної економічної кризи та зростання конфліктності у відносинах між провідними світовими державами, регіональними лідерами, блоками держав така слабкість міжнародних та регіональних безпекових інститутів сама становить загрозу. Відсутність надійних запобіжників для розростання конфліктів підвищує ризики нових масштабних збройних протистоянь. Навіть таких, де переможців не буде.

II. Український конфлікт у контексті глобальної кризи

II.1 «Майдан» та причини конфлікту

Революційні події в Україні восени 2014 р. зупинили процес деградації суверенної України (пострадянського її проекту, у версії 1991 р.). Своєрідний перелом і прискорення бажаного для Кремля процесу «поглинання» України (не-справжня держава) стався у 2008 році, коли Кремль формалізував бачення майбутнього України у складі нового євразійського союзу. В 2013 р. такий сценарій розвитку подій став виглядати досить реальним.

Політика ре-колонізації України (в період 2008-2013 рр.) здійснювалася за чотирма основними напрямками - економічна система в цілому, енергетичний сектор, сектор безпеки, інформаційна політика. Російський президент був добре обізнаний про специфіку держави-корпорації экс-президента Януковича. Це давало йому впевненість вважати, що Україна - «не держава» в звичайному розумінні цього терміна, і відповідно до цього визначатися у прийнятному рівні втручання у внутрішню і зовнішню політику України. Якщо для Януковича у всіх сферах життєдіяльності країни вищою метою було особисте збагачення, то для режиму Путіна набір завдань в Україні був значно ширшим. У сфері економіки метою РФ було надійно прив'язати Україну до Росії, не допустити зближення з Європейським Союзом і США, перешкодити інституційній та структурній модернізації економіки. Посилення енергетичної залежності України не стільки полегшувало досягнення цих цілей, скільки розширювало можливості кремлівського режиму в проведенні політики енергетичного диктату на міжнародному рівні. В кінцевому рахунку, трансформація інститутів держави в централізовану систему з вилучення ресурсів з економіки відкривала перед РФ широкі можливості для «оптових закупоківель політичного і військового керівництва» країни та «клонування» на українській території квазі-держави за моделлю, зручною для російського зовнішнього керування.

У цьому контексті, *причинами українського конфлікту «майданної» фази стало посилення зазначених протиріч, по суті відтворення руйнівних світових явищ на національному ґрунті прискореними темпами.* Правляча верхівка займалася власним збагаченням через пограбування ресурсів держави, на фоні системних порушень політичних, економічних, соціальних і культурних прав громадян України. Зростання безробіття, зубожіння населення на фоні розкрадання суспільних ресурсів, корупція, відсутність справедливого судівництва, незахищеність, але головне – відсутність перспектив вирішення цих проблем, консервація цього клептократично-кланового укладу створили підґрунтя для соціального вибуху.

Приводом для початку кризи стала відмова від підписання главою держави Угоди про Асоціацію з ЄС. Але стрімкий розворот у бік Митного Союзу поклав край надіям активної, свідомої частини українського суспільства на демократичний розвиток держави на основі європейських принципів, а відповідно і особистим очікуванням.

На початок кризи соціальне розшарування суспільства досягло критичних значень. Дві третини власності держави контролюється сотнею багатіїв. Розрив у доходах «децильних» груп -10% найбільш багатих і 10% найбільш бідних українців за оцінками експертів сягнув 35 разів . На початок 2013 року Україна (а також) РФ впевнено лідирувала у Європі за кількістю людей, що стрімко збагатилися - 397 осіб володіли активами понад \$30 млн.

Наявність значної кількості населення, що перебуває за межею бідності (а в Україні, за даними ООН 80% населення є бідними), суттєва диференціація доходів породжують не тільки економічні наслідки, а й порушення демократичних засад існування ринкової економіки, права людини на достойне життя .

Визнано, що цей показник (децильний коефіцієнт) за граничного значення 10:1 є критичним для національної безпеки і свідчить про імовірність виникнення соціальної нестабільності.

Найбільш активна та продуктивна частина населення України – підприємці, робітники були готові стати на шлях протесту. Наповнення бюджету значною мірою здійснювалось за рахунок податкового навантаження на малий та середній бізнес, до цього слід додати і повсякденний корупційний тиск (хабарі, побори). Вітчизняне виробництво руйнувалось за рахунок імпорту, державні активи розкрадались. Стратегічні підприємства - порти, підприємства машинобудування, зв'язку, доводилися до банкрутства, продавалися за безцінь.

Мирний вихід із цієї кризи був би можливий за рахунок мирної зміни влади, проведення необхідних реформ. Та, натомість, контрольована ззовні правляча верхівка продемонструвала кардинальну зміну політичного курсу - відхід від демократичного шляху і повернення на шлях авторитаризму, курс на вступ до клубу диктаторів - «Митний союз», спроби вирішення соціальних конфліктів насильницькими методами, безкарність.

II.2 Російська Федерація як сторона конфлікту та «enfant terrible» глобальної безпеки.

Вихід України з пострадянського проекту і перехід до українського європейського проекту став тестом на силу та життєздатність імперської влади в Росії. Український майдан 2014 року збудив фантомні болі імперії і старі страхи перед неминучими внутрішніми та глобальними змінами. Український шлях - це уособлення драми переходу від диктатури до демократії. Нелінійна історія розвитку Росії за останнє століття - події 1917 року, 1991 р., 2014 р. - свідчить, про складний процес утвердження російської державності в епоху розпаду класичних імперій. Конфлікт в Україні – маніфестація незавершеності трансформації Російської імперії в сучасну державу. Російська політика відносно України, що вилилась у територіальні захоплення і військовий конфлікт є віддзеркаленням внутрішніх протиріч та страхів Росії, які вона неспроможна подолати іншими засобами.

На початку XXI століття Російська Федерація не розглядається як третій «полюс сили», і сприймається лише як сильна регіональна держава. Таке сприйняття виходить із показників соціально-економічного розвитку країни, що не відповідають показникам розвинутої держави, високого рівня корупції, демографічного потенціалу.

Частка РФ у світовому ВВП зростала за рахунок зростання цін на вуглеводні (2000 рік – 0,8%, 2013 рік – 2,8%). Згідно з прогнозами Світового банку та МВФ, у 2019 році частка РФ зменшиться до 2,5%. Водночас, частка США у 2019 році залишиться практично на рівні сучасних показників – 21,8%, а частка Китаю зросте до 14,7%. Ці розрахунки, станом на початок 2014 року, не враховують вплив санкцій США та ЄС на економіку Росії. За експертною оцінкою у 2019 році частка Росії у світовому ВВП складатиме 1,8%, що перетворює країну на економічного карлика.

Не погоджуючись із другорядністю, Росія демонструє амбіції до створення нового полюсу сили, залучаючи до свого кола країни, що мають певний економічний потенціал і невдоволення бреттон-вудською системою (Всесвітній банк і Міжнародний валютний фонд), а також низкою ситуаційних конфліктів (США-Індія, США-Бразилія).

БРІКС – це також спроба створення клубу, альтернативного G7 та іншим форматам. Але внутрішні протиріччя, нерівнозначність та слабкість деяких гравців, залежність від міжнародних фінансових інститутів, ставлять великий знак запитання щодо спроможності існування цієї організації. Нейтралітет членів БРІКС в «українському» питанні може згодом негативно позначитися на них самих, оскільки ці країни також мають дефіцит безпеки, внутрішньої стабільності (сепаратизм, тероризм) та мають прикордонні конфлікти. Росія, що виступила ініціатором створення, не зможе лідирувати у ній, з огляду на інтереси КНР. Оскільки БРІКС дуже значною мірою залежатиме від позиції Китаю, ступеню порозуміння Китаю та Індії, слід розглядати цей клуб лише периферією Китаю, як полюсу сили. Навіть те,

що Банк розвитку БРІКС знаходиться у Шанхаї, демонструє, де знаходитиметься центр прийняття рішень. Нині цей проект знаходиться під питанням: агресивна риторика керівництва Росії, демонстративне порушення міжнародних правил гри чітко визначила роль РФ як світового агресора і спричинила її ізоляцію. Нові союзники мають свої національні інтереси і навряд чи ставитимуть себе у невідповідні економічні умови заради РФ.

Успіх БРІКС та альтернативних Світовому банку та МВФ структур можливий лише за умови повного нейтралітету цих питаннях США та ЄС. Але КНР, Індія, Бразилія дуже залежні від торговельних відносин з цими країнами, а санкції проти Росії не дозволяють взагалі розвивати цей проект.

Іран, що окрім БРІКС, міг би виступити союзником Росії, зацікавлений у отриманні частки російського ринку постачання вуглеводнів у Європу, знятті економічних санкцій, тому діятиме у межах домовленостей з США та ЄС.

Шанхайська організація співробітництва (ШОС) є спробою створення регіонального безпекового союзу. Рівень економічної та військової потужності, є нерівномірним, а відповідно, таким буде і внесок у цю організацію. На сьогодні найбільш потужний у цьому форматі Китай відіграватиме найбільш значну роль та відповідно, зможе використати ШОС для впливу на більш слабкі та залежні країни. Це очевидно з огляду на економічні та поки що не артикульовані територіальні інтереси КНР у регіоні Середньої Азії та Далекого Сходу, Східного Сибіру.

Причинами анексії Криму та інспірування штучного конфлікту на Сході України, оголошення «війни проти всіх» є економічна слабкість Росії, неспроможність до подолання внутрішніх протиріч: демографічної кризи, корупції, переродження державного апарату. Не у останню чергу агресивні дії керівництва РФ спричинені т.зв. «національними інтересами», що витікають із неспроможності конкурувати на світовій мапі: 1) ризик втрати домінуючої ролі на пострадянському просторі; 2) ризик відцентрових тенденцій на території РФ; 3) традиційними уявними ризиками воєнного шантажу з боку НАТО та США; 4) ризик внутрішньої нестабільності, неспроможності подолати внутрішні соціальні та економічні виклики. Усі ці ризики потенційно загрожують стабільності політичної системи та збереженню влади правлячими елітами.

Консолідація суспільства навколо керівництва країни, мобілізація його на тлі війни проти фантомного зовнішнього ворога має, на думку В.Путіна та його оточення, пом'якшити дію руйнівних чинників та віддалити у часі розпад держави. Але такі дії виявилися ірраціональними. Росія по-суті руйнує ті фактори, що були причинами її економічних та політичних успіхів.

Деякі наслідки. Збройний конфлікт на сході України за активною участю Росії та санкції проти неї не лише ускладнюють, а й ставлять під сумнів подальші

інтеграційні процеси на теренах пострадянських держав. Зокрема, трансформацію Митного Союзу в Євразійський економічний союз. Посилюються дезінтеграційні процеси у СНД – учасники цього формату знаходяться у стані війни (Вірменія-Азербайджан, Україна-Росія). Білорусь, Казахстан, Узбекистан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан – всі мають різні політичні та економічні цілі. По-суті СНД відіграв свою роль і «помер». Проекти «єдиного економічного простору» (СЄП) та Митного Союзу, були зняті з порядку денного. На їх місці виник більш амбітний формат — Євразійського союзу, проте складності при його формуванні, суперечності та приховані конфлікти інтересів між учасниками ставлять під сумнів його успішний розвиток у майбутньому.

Здавалося, захоплення території Криму мало б дати гео економічний ресурс (захоплення шельфу, рекреаційний потенціал). Натомість, Росія зіткнулась з низкою економічних, соціальних та інфраструктурних проблем, бюджетними витратами, неможливістю внаслідок санкцій скористатися з цього потенціалу. Воєнно-стратегічне використання Криму перекреслює перспективи використання рекреаційних ресурсів і робить півострів потенційною мішенню для НАТО (система ПРО).

Після окупації Криму від Кремля чекали підтвердження, що Росія залишатиметься в межах хоча б «світового порядку для третього світу». ***Натомість В.Путін позиціонував себе як ревізіоніст загально світового порядку, тобто запропонував поважати право переможця у війні як невід’ємне право сучасного світового порядку.*** Переломна подія 17 липня 2014 року - збитий сепаратистами літак «Малайзійських авіаліній» «Боїнг-777», позначила край міжнародного несприйняття дій агресора, вкладаючи новий сенс у поняття «віроломного порушення кордону». Якщо досі конфлікт на Донбасі переважно інтерпретувався як локальний, то насильство в небі над цією територією стало посяганням на суверенітет тих країн, чії громадяни стали жертвами нападу. Саме тому сучасний світовий порядок є особливо чутливим до порушень принципу недоторканності транспортних коридорів, повітряного простору і морських шляхів.

Що стосується «здобутків» РФ, отриманих внаслідок конфлікту на сході України, вони також є сумнівними. ***Гібридна війна має результатом гібридні наслідки.*** Промисловий потенціал зруйновано, населення розпорошене, зруйнована міська інфраструктура, територія потерпає від забруднення, техногенних наслідків війни, злочинності. «Влада» сепаратистів, що не є

консолідованою, потерпає від внутрішніх протиріч та конфліктів, не спроможна подолати ці проблеми, контролювати кримінал. Зимовий період суттєво посилює ці проблеми. У результаті допомога «російськомовному населенню» перетворюється у знищення регіону, що стає непридатним ні для проживання, ні для виробництва. Наявність такого ексклаву - наповненого зброєю, криміналом, з відкритими кордонами становить небезпеку не лише для України, а й для Росії. Донбас є джерелом «експорту нестабільності» для обох держав. Вірогідним стає ризик перенесення нестабільності на російську територію, через відтік озброєних маргіналів, біженців, зростання незаконного обігу зброї.

Перелічені наслідки ще раз підкреслюють ірраціональність, у стратегічному сенсі, дій політичного керівництва Російської Федерації.

Чи варто розглядати українсько-російський конфлікт як точку відліку нової «третьої» світової війни. Російський політикун продовжує зберігати агресивну риторику. Інформаційна війна йде не лише на «російсько-українському фронті», РФ прагне дезінформувати весь світ. Збільшується військова присутність Росії на території Донбасу та на кордоні з Україною. Продовжуються наступальні дії сепаратистів на територію, контрольовану Україною. Застосування важкої військової техніки, ракетної артилерії, як це було продемонстровано у Волновасі, Донецьку, Маріуполі обумовлює чисельні втрати серед мирного населення, руйнування цивільної інфраструктури.

Внаслідок економічних та політичних санкцій, Росія несе репутаційні і фінансові збитки, залишається сам-на сам у боротьбі проти всього світу. Жоден з її «союзників» і лоббістів не готовий нести політичні чи економічні втрати заради невідомої мети. Водночас, зона нестабільності може розширюватись. Методи «розхитування» стабільності, терористичні засоби можуть бути застосовані на інших територіях, не лише в Україні. Вірогідність цього припускає керівництво США та командування НАТО, вживаючи відповідні кроки щодо збільшення військової присутності в Європі.

II.3 «Українське питання в контексті глобальної безпеки»

В нинішніх умовах США та ЄС змушені демонструвати зусилля по виходу з кризи, посилювати союзницькі зв'язки. Подекуди це пов'язано з прийняттям непопулярних економічних та політичних рішень.

Нині США та ЄС демонструють певне послаблення та рух до занепаду перед обличчям нових геополітичних та внутрішніх викликів, втрату контролю над ситуацією, неспроможність ефективно впливати на неї. Зокрема, це стосується неміжнародних збройних конфліктів (за визначенням Міжнародного комітету Червоного Хреста), що відбуваються у Колумбії, Лівії, Сирії та періодично - в Ліберії. Відповідно до міжнародного гуманітарного права ситуація на Донбасі світовими гравцями також розглядається як «неміжнародний збройний конфлікт». Російська сторона офіційно не вступила у воєнні дії і всіляко заперечує військову присутність в Україні.

Тим не менше, у вирішенні української кризи США та ЄС змушені були зайняти проукраїнську позицію. «Демократії не воюють», а Україна продемонструвала потужний рух до демократії, очищення від авторитаризму та корупції. Іншим позитивним моментом є відсутність в Україні територіальних претензій до сусідів, дотримання міжнародних зобов'язань. Захист принципів демократичного розвитку і змушує блок «США-ЄС» демонструвати солідарність з Україною, вводити санкції проти агресора.

На сьогодні по східному кордону України формується нова лінія поділу, що позначає межу демократичного та нео-тоталітарного світу, Європи та «Русского мира». Крах участі України у інтеграційних проектах на території колишнього СРСР прискорює остаточний розпад СНД, підриває перспективи Євразійського Союзу та ОДКБ (союзники не захотіли розподілити негативні наслідки санкцій проти РФ) а також наступної фрагментації Російської Федерації. Слід очікувати, що Росія змушена буде діяти на близьких орбітах до Китаю, слідувати у фарватері його інтересів та поступово «розчиняється» у них.

Одним із шляхів повернення ситуації до стабільного стану, виходу із хаосу, залишається опора на традиційні «полюси сили» - США з колом європейських союзників, а також Китай.

На думку З.Бжезінського, концепція багатополюсного світу на фоні нинішніх конфліктів не є виправданою, оскільки ці полюси демонструють різну потужність, різні інтереси. Тому

умовний блок «США – КНР», виглядає найбільш прийнятним з точки зору нинішніх полюсів безпеки, оскільки існує можливість його неконфліктного співіснування.

Активний вплив на перебіг української кризи та хід збройного конфлікту на українському сході стали своєрідним превентивним кроком РФ з упередження власної кризи. Поступова ескалація конфлікту, аж до загрози переростання у повномасштабну війну, є по-суті інструментом шантажу Заходу з боку РФ та намагання позиціонувати себе як наддержави. Проте малоімовірно, що така стратегія матиме очікувані керівництвом РФ наслідки.

З огляду на реалії в україно-російських відносинах (анексія Криму з боку РФ та нав'язування Україні замороженого конфлікту на Донбасі), Україна мала б запропонувати нові підходи та українську платформу діалогу.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ:

Глобальні наслідки

1. «Українське питання» та загострення міжцивілізаційної конфліктності, є випробуванням як для країн-світових лідерів, так і для країн, так чи інакше втягнутих у вирішення української кризи, а також міжнародних інститутів.

Україна – країна, територіальну цілісність і державний суверенітет якої гарантували США, Франція, Великобританія і Російська Федерація. Внаслідок агресії Росії в Криму, а згодом – на сході України, зруйнована система міжнародних договорів, післявоєнна система безпеки, знову виникли лінії поділу в Європі.

Загострилась проблема невизнаних територій – Придністров'я, Абхазії, Південної Осетії, ЛНР/ДНР – так званої «Новоросії».

Позиціонування країн по українському питанню розділило світ на дві опонуючі групи – Росія – США і союзники, що використовують воєнну риторичку.

2. Україна стала уособленням загрози світової війни та викликом світовому порядку. Україна сьогодні ризикує перетворитись на простір нового геополітичного розколу в центрі континенту. Подальша ескалація конфлікту та неспроможність провідних держав забезпечити його політичне врегулювання, поверне ситуацію на континенті до часів «холодної війни». Ризики масштабного збройного конфлікту в регіоні за участі «ядерних держав» істотно зростають.

3. Консерватизм міжнародних безпекових інституцій загрожує європейській та світовій безпеці.

Мають бути подолані кризові явища, зокрема інституційна неспроможність ООН, Рада Безпеки ООН у питаннях попередження та врегулювання збройних конфліктів. На сьогодні система Ради Безпеки ООН (право вето п'яти постійних членів) демонструє неможливість прийняття потрібних для світової стабільності рішень, не відповідає інтересам нових потужних світових гравців, тому потребує реформування.

Має бути укладений новий договір ОБСЄ. Її рішення мають виконуватися, повинні бути створені механізми для контролю та примусу їх виконання.

4. На сьогодні врегулювання українського конфлікту мирними, дипломатичними засобами з огляду на важкі людські та економічні втрати є єдиним виправданим шляхом. Водночас, зберігатимуться ризики ескалації.

5. Воєнні аспекти. Український конфлікт – це прецедент «гібридної війни», що може або підтвердити її унікальну нищівну дію, або, навпаки, стимулюватиме результативний пошук заходів протидії «гібридним» технологіям. Український прецедент може бути тиражований як **спеціальна операція з руйнування державності, в ході якої підрив здійснюється через ескалацію внутрішніх політекономічних протиріч** (країн, регіонів, міжнародних блоків). Корумпування вищих посадових осіб, опора на системну корупцію в інституційно слабких державах, дискредитація і без того слабких державних інститутів, становитиме потенційну загрозу втрати державності в епоху гібридних воєн. Соціально-політична нестабільність всередині держав – нова зброя сучасних війн. Подібно до того, як національні держави колись мобілізували внутрішні ресурси для здобуття глобального впливу, тепер вони повинні мобілізувати глобальні ресурси, щоб гарантувати внутрішню соціально-політичну стабільність. Макрофінансова уразливість в поєднанні з деформованою структурою економіки в українському випадку виявилися необхідними і достатніми умовами для підготовки та реалізації гібридної агресії сусідньої держави.

5. Втрати та збитки від екологічних наслідків руйнації техногенних об'єктів в результаті військового конфлікту суттєво перевищують шкоду від прямого застосування зброї.

Під питанням постає сама можливість репродукування сучасної цивілізації в умовах військових дій в техногенному середовищі.

Наслідки для України

Демонструючи інституційну слабкість Україна стає потенційною жертвою для зовнішньої агресії. Водночас, країна виявила спроможність до збройного супротиву агресору, виявляючи патріотизм, відданість громадянського суспільства ідеям державної незалежності. Це робить можливим розвиток національного проекту «Нова Україна» за умови внутрішньої консолідації, кардинальних реформ та зовнішньої підтримки.

У сфері економіки Україна буде вразливою до втрати російських ринків, зменшення промислового потенціалу, зруйнованого війною. Конкурувати на європейських ринках буде проблематично.

Водночас, з'являються стимули до детінізації економіки, боротьби з корупцією, поліпшення інвестиційного клімату, ефективного використання її стратегічних ресурсів, зокрема, землі, створення більш гнучкої системи керівництва державою.

На певний час, до створення та зміцнення ефективних державних інститутів потрібною може виявитись активна зовнішня допомога з боку країн та інституцій, що є її кредиторами.

Наслідки для Росії

Внаслідок конфлікту Росія може отримала локальний, короткотерміновий ефект у внутрішньополітичній площині. Населення згуртувалось навколо політичного керівництва. Економічні негаразди, авторитарні тенденції, звуження демократії можна виправдовувати війною Заходу проти Росії. Слід також констатувати, що економічні санкції, застосовані США і ЄС до Росії не мали очікуваного стримуючого ефекту.

Довготермінові наслідки будуть негативними, передусім, в соціально-економічній, внутрішньо - та зовнішньополітичній площинах.

Втрата зовнішньополітичного авторитету, імідж країни-агресора, звужить можливості Росії для участі у вирішенні глобальних питань, посилюватиме її ізоляцію. Враховуючи ядерний статус держави, ці заходи відбуватимуться не воєнними засобами. Реальною стає і загроза нової «холодної війни», яка, на відміну від попередньої, матиме прояв не лише у вигляді ідеологізованого геополітичного протистояння, але і як цивілізаційно-культурне протиставлення («Русский мир» проти «Західної цивілізації»).

Одночасно загострюватимуться внутрішньополітичні загрози: невдоволення населення внутрішніми негараздами може бути перенесене з «зовнішнього ворога» на політичне керівництво. Посиляться відцентрові тенденції у суб'єктах федерації. Росія поступово зануриться у епоху внутрішньої нестабільності. Посилюватиметься політична та економічна залежність Росії від Китаю. У майбутньому не виключене переростання повзучої експансії Китаю на російському Далекому Сході у територіальні захоплення вже апробованими Росією гібридними методами. При цьому слід очікувати «пасивно-стурбованої» реакції світової спільноти.

Додаток 1

«Мирний план: перезавантаження»

(підготовлений Інститутом стратегічних досліджень «Нова Україна», лютий 2015)

Збройний конфлікт на Донбасі ставить під удар стабільність світоустрію. Інтернаціоналізація цього конфлікту може перетворитися на масштабну європейську війну, в якій не буде переможця.

Подальша ескалація збройного конфлікту може призвести до нових потрясінь в Україні та кризи її державності. Саме тому праві ті, хто вважають що в цього конфлікту немає і не може бути воєнного рішення. Заклик до політичного врегулювання конфлікту є у документах і заявах ЄС, ПАРЄ, представників НАТО та ОБСЄ, лідерів держав що підписали Будапештський меморандум, усіх держав-партнерів України.

За час конфлікту, на Донбасі зміцнився озброєний сепаратистський рух, що має зовнішню підтримку з боку Російської Федерації (воєнна та матеріальна допомога, жива сила, дипломатія, пропаганда).

Згідно до останніх документів ПАРЄ, сепаратисти називаються «сторonoю» (а саме, резолюція №2034, п.8). Це відображає нову політичну реальність, пов'язану з початком «мінського процесу» переговорів повноважних сторін, та прийняттям так званого «мирного плану», якого, на жаль, сторони не дотримувались.

Варто констатувати, що неефективність переговорного процесу на високому рівні (так званий «норманський» та «жневський» формати) викликана, перш за все, відсутністю дієздатної переговорної основи на рівні безпосередніх учасників конфлікту.

Події січня 2015 року, що пов'язані з сильною ескалацією збройного протистояння і фактичним зривом «мінського процесу», вказують на те, що конфлікт переходить у фазу фронтальної війни і може вийти з-під контролю всіх учасників.

Вже зараз бойові дії призвели до гуманітарної катастрофи: тисячі жертв серед мирного населення, більше мільйона біженців, зруйновані десятки населених пунктів та інфраструктура регіону, планомірно знищуються економічні та соціальні об'єкти.

Голод, холод, злидні, безробіття, насильство і кримінальне свавілля, страх і відчай мирних громадян - це нова реальність на Донбасі, породжена війною.

У цій критичній ситуації необхідно забезпечити три взаємозв'язаних умови подолання конфлікту:

По-перше, забезпечити діалог і переговорний процес на двох рівнях одночасно - національному (за участю конфліктуючих сторін) і міжнародному.

По-друге, організувати міжнародну миротворчу місію, що гарантуватиме дотримання умов досягнутого миру на перехідний період, який буде визначений новим мирним планом.

По-третє, широкий національний діалог про умови та перспективи забезпечення суверенітету, цілісності та єдності країни, розвиток місцевої демократії на базі самоврядування, посилення гарантій громадянських прав і свобод.

Війна має бути зупинена. Мир, компроміс, відновлення нормального життя регіону і всієї країни - ці цілі можуть об'єднати всіх українців і зупинити катастрофу, що насувається.

Для забезпечення нового миру необхідні такі кроки.

Перше. Створення нового, «пост-мінського» переговорного формату. Сторони переговорів - уповноважені представники Президента, парламенту та уряду України, керівництво Донецької та Луганської областей (держадміністрації, місцеве самоврядування), уповноважені представники самопроголошених ДНР і ЛНР, дипломатичні представники РФ та ЄС, уповноважена місія ОБСЄ, спеціальний представник ООН. Завдання нової переговорної групи - розробка конкретного плану кроків щодо припинення вогню, забезпечення гуманітарного перемир'я, звільнення полонених, затвердження гарантованої лінії розмежування. План кроків також повинен включати заходи з гуманітарної підтримки населення, відновлення господарських об'єктів та інфраструктури, допомоги та підтримки біженців. План повинен припускати перехідний період мінімум три місяці.

Місцем роботи групи може бути визначений населений пункт України, який буде визнаний сторонами як безпечний та компромісний.

Одночасно, для організації системної роботи з територіями, що постраждали від конфлікту, необхідний окремий комітет Верховної Ради з відродження територій, що постраждали від збройних конфліктів.

Друге. Міжнародний переговорний формат у складі України, країн-гарантів безпеки України (підписанти Будапештського Меморандуму), Європейського Союзу, та за участі міжнародних організацій - ООН і ОБСЄ. Завдання переговорів - гарантії миру і безпеки України, в контексті підготовки та реалізації нового мирного плану.

Третє. Створення українсько-російської комісії з врегулювання прикордонних проблем за посередництва ОБСЄ. Відповідно до термінів нового мирного плану, повинні бути забезпечені: контроль україно-російського кордону, заходи щодо повернення громадян РФ, які беруть участь у конфлікті на Донбасі, в Росію, припинення поставок військової техніки та боєприпасів в зону конфлікту.

Четверте. Термінове проведення сесії (засідання) ОБСЄ, яка повинна стати організатором і координатором у реалізації миротворчої місії в зоні конфлікту (лінія розмежування, прикордонна лінія Україна-РФ). В якості безпосередніх учасників можуть бути залучені члени ОБСЄ з числа нейтральних і позаблокових країн.

Для забезпечення такої місії пропонується прийняти Програмну Заяву ОБСЄ з українського питання. В цій Заяві мають бути закладені нові завдання місії ОБСЄ як єдиної міжнародної організації з безпеки в Європі, що користується довірою і здатна стати основою оновленої європейської архітектури безпеки.

П'яте. Необхідно провести ретельне міжнародне розслідування всіх фактів військових злочинів проти мирних мешканців Донбасу. З цією метою має бути створена спеціальна комісія Верховної Ради, яка разом з представниками країн-членів ОБСЄ забезпечить об'єктивне і чесне розслідування ВСІХ військових злочинів.

Шосте. Одночасно зі встановленням миру необхідно створити широку Раду щодо Донбасу, куди увійдуть представники місцевого самоврядування, громадських організацій та бізнес-асоціацій, представники різних фракцій Верховної Ради, моральні авторитети. Мета такої Ради - розробити довгострокову програму розвитку Донбасу, організувати широкий діалог як в

самому регіоні, що постраждав від конфлікту, так і між іншими регіонами України.

Сьоме. За фактом встановлення миру - проведення Національного форуму єдності, в якому візьмуть участь представники місцевого самоврядування усіх регіонів України, представники парламентських фракцій, Глава держави. Мета форуму - досягнення згоди з проблем реформи самоврядування та адміністративно-територіального устрою України. Підсумки роботи Форуму можуть бути відображені в Конституційному Маніфесті, який поклав би початок новому конституційному процесу в Україні.

Восьме. Найважливішою умовою миру і безпеки є відновлення довіри та ділових відносин між Україною, ЄС і РФ. Зняття санкцій, нормалізація економічних відносин, формування нової договірної бази відносин вимагає нового постійно діючого переговорного формату Україна-ЄС-РФ. Цей формат може бути створений як постійно діюча тристороння депутатська комісія за підтримки тристоронньої експертної групи.

Діалог про майбутнє України стане можливий лише за умови миру. Ці кроки дозволять нам зупинити війну, зберегти тисячі життів наших співвітчизників, повернути мир Україні і Європі, і почати серйозний діалог про те, як жити далі в єдиній країні.

Пост-конфліктна перспектива

1. У разі досягнення миру на сході України та початку нового діалогу стосовно майбутньої стабілізації та облаштування України принципового значення набуває проблема організації нового діалогу у трикутнику Україна-ЄС-Росія.

Досягнення миру дозволить поступово демонтувати санкції та відновити економічне співробітництво між ЄС та РФ. Водночас, слід враховувати високий рівень недовіри, зруйновані торговельні стосунки, заморожені численні спільні інвестиційні та виробничі проекти.

Для України ці питання мають особливо критичне значення, враховуючи високий обсяг товарообігу та економічного о співробітництва у попередні роки. Дискредитована практично вся договірно-правова база стосунків України та Російської Федерації. Відновлення довіри в економіці та міждержавних відносинах потребує організації діалогу на рівні експертів та представників політичного класу.

Першим кроком по відновленню такого діалогу може стати створення тристоронньої експертної групи та міжпарламентської депутатської групи, які мали б напрацювати програму під умовною назвою «Відновлений мир та співробітництво».

Складовою такої програми мають стати погоджені підходи, стосовно україно-російських економічних відносин та відносин РФ-ЄС. Водночас, для стосунків України з ЄС базою є і залишається Угода про асоціацію та створення зони вільної торгівлі.

2. Зусилля України для досягнення миру та співробітництва на континенті мають бути спрямовані на розвиток економічної співпраці між ЄС, Євразійським Союзом, Китаєм та іншими економічними центрами континенту.

В цьому контексті, актуальною може бути ініціатива України (звернена до членів РБ ООН) про проведення Міжнародного Євро-Азійського форуму щодо економічного відродження Донбасу. Створення нових перспектив для розвитку Донбасу – це нове позиціонування України та регіону у якості логістичного, промислово-індустріального та технологічного центру на новому Шовковому шляху між Азією та Європою.

У перспективі на новій платформі можуть бути реалізовані багатосторонні проекти у паливно-енергетичному комплексі (транзит, нетрадиційна енергетика), машинобудуванні та сільському господарстві.

Додаток 3

Пропозиції щодо реформування ОБСЄ

Витяг з Меморандуму Інституту стратегічних досліджень «Нова Україна» «Уроки Української кризи», червень 2014 року

На регіональному рівні (в Європі) одним із найбільш актуальних питань є реформування ОБСЄ. Формування нової архітектури європейської безпеки має здійснюватись таким чином, щоб права на безпосередній контроль над озброєннями, військовими технологіями, застосуванням збройних сил були передані під широкий «колективний суверенітет», яким має бути наділена ОБСЄ.

Зокрема, пропонується:

Реформування ОБСЄ з метою перетворення в організацію з про-активними безпековими функціями, що дозволить поєднати інтереси держав-учасниць, які є членами діючих військово-політичних блоків, проводять позаблокову політику та є нейтральними. Формування об'єднаних військових сил ОБСЄ, здатних локалізувати та долати конфлікти регіонального рівня.

Наділити організацію правом на превентивну воєнну допомогу країні-учасниці колективними збройними силами у разі заявки про допомогу;

Формування механізму забезпечення «колективного суверенітету» для країн-учасниць, що означає вирішення конфліктних територіальних проблем (регіоналізація, спірні території, самовизначення спільнот) лише на основі консенсусного рішення членів ОБСЄ.

Створення системи моніторингу та контролю за мілітаризацією новітніх «цивільних» технологій, наукових винаходів з метою обмеження можливостей їх впровадження в сфері озброєнь (можливо, доцільно напрацьовувати такий механізм з ООН).

Формування системи ГІС-моніторингу (космічні технології спостереження за поверхнею Землі) воєнної, інфраструктурної та екологічної безпеки на континенті при ОБСЄ. Створення при ОБСЄ міжнародної інтелектуальної мережі дослідницьких центрів з безпекових питань.

Ключовим для перезавантаження ОБСЄ має стати новий договір про безпеку на континенті. Дискусія та підготовка такого договору має бути розгорнута вже у 2014 році, підставою для якої є виклик, породжений українською кризою.

На майбутнє модель ОБСЄ може бути запроваджена на рівні макро-регіонів світу з одночасним створенням системи комунікацій та субординації з ООН та Радою Безпеки ООН.